

Osmanlı'nın Muhteşem Devri Ve Kanunî Sultan Süleyman

– M.Nihat Malkoç · 14 Nisan 2023

M. NİHAT MALKOÇ

Kanunî'nin çocukluğu, babası Yavuz'un sancak beyi olarak görev yaptığı Trabzon'da geçmiştir.

Osmanlı padişahlarının onuncusu, 89. İslâm halifesi olan ve "Muhteşem Süleyman" olarak anılan Kanunî Sultan Süleyman 1494(bir rivayete göre ise 1495)'te, babası Yavuz Sultan Selim'in sancakbeyi(vali) olarak bulunduğu Trabzon'da dünyaya gelmiştir. Babası I. Selim(Yavuz), annesi ise Ayşe Hafsa Valide Sultan'dır. O aynı zamanda II. Bayezid'in torunudur. Kanunî Sultan Süleyman'ın eşleri başta Hürrem Sultan olmak üzere Fülane Hatun, Mahidevran Sultan ve Gülfem Hatun'dur. Fakat onun hayatında Hürrem Sultan'ın ayrı bir yeri vardır. O, Hürrem Sultan'la hem büyük bir aşk yaşamış hem de çalkantılı bir dönem geçirmiştir. Kanunî'nin çocukları arasındaki taht kavgalarında Hürrem baş rol oynamıştır.

Kanunî'nin çocukluğu babasının sancak beyi olarak görev yaptığı Trabzon'da geçmiştir. Şehzâde Süleyman, diğer şehzâdeler gibi, en üst düzeyde eğitim görmüştür. İlk eğitimini Trabzon sarayında kendisine tahsis edilen hocalardan almıştır. Rivayetlere göre ilk hocası Hayreddin Efendi'dir. Trabzon'da iken süt kardeşi, Kadı Ömer Efendi'nin oğlu Yahya ile (Beşiktaşlı Yahya Efendi) birlikte bir Rum'dan kuyumculuk öğrenmiştir. 1509'da 14 yaşında iken, babasının Trabzon sancağına yakın Şebinkarahisar (Karahisâr-ı Şarkî) sancak beyliğine gönderilmiştir. Daha sonra 1509'da Sultan Bayezîd, torunu Şehzâde Süleyman'ı, Kırım'da Kefe Sancak Beyliğine tayin etmiştir. Şehzâde, Kefe'de üç yıla yakın valilik yapmıştır. Yavuz'un tahta geçmesiyle tek oğlu olan Şehzâde Süleyman veliaht olmuştur. Henüz 17 yaşındayken Saruhan (Manisa) sancak beyliğine tâyin edilmiştir. Annesiyle Manisa'ya gitmiş, Manisa'daki bu görevini, babasının saltanatı boyunca sürdürmüştür.

Yavuz Sultan Selim'in tek oğlu Şehzade Süleyman olduğu için taht kavgaları olmamıştır.

Yavuz Sultan Selim üçüncü seferine çıkmak üzereyken, ordusunun içinde, otağ-ı hümayûnunda elli yaşında, Edirne yakınlarında ölünce Osmanlı tahtı Kanunî Sultan Süleyman'a kalmıştır. Sultan Süleyman, yaklaşık 2.373.000 km² topraklar üzerinde uzanan bir imparatorluğu devralıp, 8 yıl içinde bunu 2,5 misline ve yaklaşık 6.557.000 km² 'ye çıkaran babası Yavuz Sultan Selim'in devletini teslim almıştır. Kanunî Sultan Süleyman Han 46 yıl süren saltanatı döneminde devletin yüzölçümünü 14.983.000 km²'ye çıkarmıştır.

Yavuz Sultan Selim'in tek oğlu Şehzade Süleyman olduğu için taht kavgaları olmamıştır. Bu açıdan bakıldığında sancılı bir süreç yaşanmamıştır. Fakat Kanunî'nin çocukları sayıca fazla oldukları için babaları kadar şanslı değillerdir. Babası Yavuz'u çok seven Sultan Süleyman, babasının gömüldüğü yere,

onun adına bir cami yapılması için Mimarbaşı Alâeddin Ali Bey'e emir vermiş, böylece Sultan Selim Camii ortaya çıkmıştır. Yavuz Sultan Selim Camii'nin inşasına 1519 yılında başlanmış ve cami 1522 yılında bitmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının en geniş olduğu dönem III. Murad dönemi sonu olsa da, Osmanlı'nın siyasî açıdan en muktedir dönemi Kanunî Sultan Süleyman(I. Süleyman) zamanıdır. Onun içindir ki XVI. yüzyılda dünya devletleri içerisinde en güçlü sultanı kendisi. Adalet ve siyaset alanındaki başarıları nedeniyle Doğu milletleri tarafından kendisine "Kanunî" denmiştir. Batı'daki namı da "Muhteşem (The Magnificent)" dir.

Kanunî Sultan Süleyman dindarlık, şefkat, fazilet, hamiyet ve adalet gibi insanî özellikleriyle de temayüz eylemiş seçkin bir şahsiyettir. Onun büyüklüğü sadece fetihleriyle değil, insanî vasıflarının üstünlüğüyle açıklanabilir. Cihangirlik onu hiçbir zaman şımartmamıştır. Bütün hâl ve hareketlerinde Müslümanlığı ölçü edinmiştir. Onun bu üstün özelliklerini yerli ve yabancı bütün insaflı tarihçiler ağız birliği edercesine teslim etmiştir.

Muhteşem Kanunî sanata ve sanatçıya kıymet veren, sanat ve edebiyat dostu bir padişahı. Onun ömrünün önemli bir kısmı seferlerde geçse de o aynı zamanda 16. yüzyılın en büyük Divan şairlerinden biridir. Şiirlerini "Muhibbî" mahlasıyla kaleme alan Kanunî Sultan Süleyman'ın Divân'ında 2799 gazel, 1 elifnâme, 1 tercî-i bend, 18 muhammes, 30 murabba, 5 nazım, 51 kıt'a ve 217 beyit bulunmaktadır. Bu rakamlar onun diğer şair padişahlardan çok daha fazla şiir yazdığını göstermektedir. Hatta Kanunî, Zâtî'den sonra en çok gazel yazan yegâne şairimizdir. Kendisinin Türkçe ve Farsça iki dîvanı vardır. Sir William Stirling Maxwell'in de dediği gibi "Birinci Süleyman 16. asrın en büyük hükümdarlarından biriydi." Bu büyüklük sadece savaşçılığıyla ilgili değil, ahlâkı ve hayata bakışıyla da ilgiliydi.

25 yaşında tahta çıkan Kanunî Sultan Süleyman, 46 yıllık uzun bir saltanat sürmüştür.

Babası Yavuz Sultan Selim'in ölümü üzerine 25 yaşında tahta çıkan Kanunî Sultan Süleyman 46 yıllık uzun saltanatı süresince, tabir caizse yerinde durmamış, 13 büyük sefere çıkmıştır. Tek gayesi İslâm'ın hükmünü ve merhametini dünyaya yaymaktı. O, padişahlığının on yılı aşkın zamanını at üzerinde kılıcı elinde olduğu halde seferlerde geçirdi. İlk sekiz seferini Batı'ya, diğer beş seferini Doğu'ya yaptı. Kanunî Sultan Süleyman'ın doğu ve batıya yaptığı ve Osmanlı'nın topraklarını genişlettiği bu seferleri şöyle sıralayabiliriz: 1. Sefer-i Hümâyûn: Belgrad (1521), 2. Sefer-i Hümâyûn: Rodos (1522-23), 3. Sefer-i Hümâyûn: 2. Engürûs (Macaristan) veya Mohaç Seferi (1526), 4. Sefer-i Hümâyûn: Viyana Seferi (1529), 5. Sefer-i Hümâyûn: 2. Almanya Seferi (1532), 6. Sefer-i Hümâyûn: Irakeyn(1. İran) Seferi (1533-35), 7. Sefer-i Hümâyûn: İtalya (Korfu ve Pulya) Seferi (1537), 8. Sefer-i Hümâyûn: Boğdan (Moldavya) Seferi (1538), 9. Sefer-i Hümâyûn: Budin Seferi (1541), 10. Sefer-i Hümâyûn: Estergon Seferi (1543), 11. Sefer-i Hümâyûn: 2. İran Seferi (1548-49), 12. Sefer-i Hümâyûn: 3. İran(Nahçıvan) Seferi (1553-55), 13. Sefer-i Hümâyûn: Zigetvar Seferi(1566)

Tahtta kaldığı süre içerisinde seferden sefere koşan Kanunî 1553'ten sonra uzun süre sefere çıkmadı. Avusturya ile ilişkilerin bozulması ve halkın aleyhindeki dedikoduları üzerine, hastalığına

bakmadan 1566'da sefere çıktı. Sefere çıkılırken asıl niyet Eğri Kalesi'nin fethiyken, serhatlerden gelen bilgiler üzerine seferin yönü Zigetvar oldu. 7 Ağustos 1566'da Zigetvar muhasarası başladı. Zigetvar tamamen düşmek üzereyken 6-7 Eylül gecesi "Büyük Türk", "Muhteşem Süleyman" öldü. Zigetvar kuşatmasında sona gelmişti. Böyle bir durumda padişahın ölümünün asker arasında duyulması bir aylık çabayı boşa çıkarabilirdi. Veziriazam Sokollu Mehmed Paşa padişahın ölümünü sakladı. 7 Eylül'de Zigetvar fethedildi.

Muhteşem Kanunî Sultan Süleyman 1566'da Macaristan'da, Avusturya sınırında, Zigetvar'da, yeni bir seferdeyken savaşı ordusunun içindeki otağında öldü. İç organları oraya gömüldü. Cenazesi İstanbul'a getirilip, yaptırdığı camii içindeki türbesine gömüldü. Sultânü'ş-Şuarâ Bâkî, Kanunî Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine yazdığı mersiyesinde şu duygulara yer vermiştir: "Gün doğdu, Şâh-ı Âlem-uyanmaz mı hâbdan/Kılmaz mı cilve hayme-i gerdun-tınâbdan// Yollarda kaldı gözlerimiz gelmedi haber/Hâk-î cenâb-ı sütte-i devlet-meâbdan// Tîgın, içirdi düşmene zahm-î ziyanları/Bahsetmez oldu kimse kesildi zebanları//Şemşîr gîbi Rûy-i Zemîn'e taraf taraf/Saldın demir kuşaklı cihan pehlivanları"

Kanunî devri her açıdan muhteşemlikleri içinde barındıran müstesna bir dönemdir. Bu devirde devlet yönetiminde büyük maharet sahibi olan Sokollu Mehmet Paşa "sadrazam", dinî ilimler sahasında parlayan yıldız hükmünde olan Ebusuud Efendi "şeyhülislâm", denizlerin hakimi büyük komutan Barbaros Hayreddin Paşa "kaptan-ı derya", taşları konuşTURarak yüzlerce esere hayat veren "Koca Sinan" olarak bilinen Mimar Sinan "mimarbaşı" olarak görev yapmıştır. Gönüller Sultanı(Kanunî'nin sütkardeşi) Yahya Efendi, Divan edebiyatının zirve şahsiyetleri Fuzûlî ve Bâkî, Amerika'yı gösteren ilk dünya haritası ve Kitab-ı Bahriye isimli kitabı ile tanınan Türk denizci ve kartograf Pîrî Reis, tarihçi Hoca Sadeddin Efendi bu devrin parlayan ve alanlarında parmakla gösterilen mümtaz şahsiyetleridir.

Kanunî'nin hayratı ve mimarîde zirve mabet: Süleymaniye Camii

Ecdadımızın hayır ve hasenata meyilli oluşu hepimizin malumudur. Hayırda yarışan padişahlarımızdan biri de Kanunî Sultan Süleyman'dır. Kanunî Sultan Süleyman uzun saltanatı döneminde hayırseverliği, vakıfları ve hayratıyla da diğer padişahlardan bir adım önde yer almıştır. Zamanında devrin en mahir mimarı Mimar Sinan'a pek çok abidevî eser yaptırmıştır. Bunların başında cami ve külliye gelmektedir. Bu eserler Bizans'tan aldığımız İstanbul'un(o zamanki adıyla Konstantinopolis) İslâmbol olma sürecinde çok önemli bir yer teşkil etmiştir. Bu eserlerin başında şüphesiz ki Süleymaniye Camii gelmektedir.

Kanunî Sultan Süleyman, İstanbul'un imarı için büyük bir gayret sarf etmiştir. Eski adıyla Konstantinopolis'in Müslüman-Türk İstanbul olması için gecesini gündüzüne katmıştır. Kanunî, bu çerçevede babası Yavuz Sultan Selim'in başlattığı Yavuz Sultan Selim Camii'ni de tamamlamıştır. Onun vakıf eserlerine oğulları Mehmed ve Cihangir için yaptırdığı camileri de eklemek gerekir. Bunların yanında Mihrimah Sultan'ın Edirnekapı ve Üsküdar camileri, eşi Hürrem Sultan adına inşa ettirdiği Haseki Sultan Camii ve Külliyesi, Kanunî'nin milletimize hediyesidir. Onun, bunun gibi daha nice eseri bugün de insanlığa hizmet vermektedir.

Kanunî Sultan Süleyman sadece mabet yapmamıştır. Bunun dışında insanlara hizmet eden başka

faydalı eserler de inşa ettirmiştir. İstanbul'un Kırkçeşme denilen su yolları onun eseridir. Muhteşem Sultan'ın Mimar Sinan'a yaptırdığı Büyükçekmece Köprüsü bir mimarî şaheser olarak bugün de dikkat çekmektedir. O, bunun yanında Anadolu'da da, Anadolu'nun dışında da imar faaliyetlerini büyük bir azimle ve gayretle sürdürmüştür. Bağdat'ta İmam-ı Âzam Türbesi ve yanına inşa ettirdiği cami-imaret, yine burada Abdülkadir-i Geylani Türbesi ve Camii, Konya Mevlâna Türbesi yanında iki minareli cami, semahane ve imaret; Seyyidgazi'de büyük tekke ve cami; Şam'da büyük bir cami ve imaret bu çerçevede sayılabilir. Öte yandan fethedilen şehirlerdeki pek çok kilise onun adına camiye çevrilmiştir. Yine Kudüs'te Müslümanların ilk kiblesi Mescid-i Aksa ile Kubbetü's-Sahra'yı ve Kabe'yi o tamir ettirmiştir. Medine ve Mekke'de önemli imar faaliyetlerinde bulunmuştur.

Süleymaniye'nin gölgesinde uyunan sonsuzluk uykusu yahut Kanunî Türbesi

Onuncu Osmanlı padişahı, 89. İslâm halifesi olan Kanunî Sultan Süleyman 72 yıllık bir hayat yaşadıktan sonra Zigetvar'da bir sefer sırasında, yeni ve yüce hayaller peşinde koşarken her fâni gibi Rabbine rücû etti. O son nefesine kadar canından aziz bildiği milletini ve memleketini düşündü. İslâm'ın hayırda muzaffer olması için bir ömür harcadı.

Kanunî Sultan Süleyman Han'ın naaşı, misk, amber ve ezfer ile mumyalandı, iç organları ise Zigetvar'da gömüldü. Otağ-ı Hümayun'un altına bir mezar kazıldı ve mumyalanmış naaşı, toprağa gömüldü. Kırk iki gün sonra naaşı buradan alınarak, İstanbul'a getirildi. Kanunî Sultan Süleyman Han'ın, Zigetvar'daki vefat ettiği yere sonradan bir türbe inşâ edilmiştir. Osmanlı idaresi zamanında, ziyaretgâh olan bu türbe sonraları bakımsızlıktan harap olmuş ve 17. yüzyılda da kilise hâline gelmiştir. Bugün söz konusu türbe mevcut değil.

Cihan padişahı Kanunî'nin türbesi, Mimar Sinan'a yaptırdığı muhteşem bir sanat eseri olan İstanbul'daki Süleymaniye Camii bahçesindedir. Yani o büyük padişah, günde beş vakit ezanların okunduğu görkemli minarelerin gölgesinde sonsuzluk uykusunu uyumaktadır.

Kanunî Türbesi, Süleymaniye Külliyesi içinde heybetli görüntüsüyle dikkatleri çeker. 1566 yılında tamamlanan, Mimar Sinan'ın çok değişik bir anlayışla meydana getirdiği, sekizgen planlı, kesme taştan inşâ edilmiş türbe, etrafını çepeçevre dolanan revakı ve içte sekiz sütuna oturan iç kubbesiyle o vakte kadar yapılmış olan türbelerden çok farklı olup, daha sonra da hiç tekrarlanmamıştır. Revak her cephede renkli beş sütunla taşınır.

Türbenin girişinin tam üstünde, Mevlevî sikkesi şeklinde kesilmiş olarak duran "Hacer-ül Esved Taşı" yer almaktadır. Kapı kanatları kabartmalı ve fildişi kakmalıdır. Birinde; "Lailahe İllallah" diğesinde ise "Muhammed-ur Resulullah" yazılıdır. Kapının iki yanında, 16. yüzyıla ait çini panolar yer almaktadır. Türbenin iç mekânı, yine 16.yüzyıla ait İznik çini panolarla kaplanmıştır. Bu panonun üzerinde yer alan çini yazı kuşağında, Besmele ile başlayan Bakara Suresi'nden Ayet-el Kürsi'yi ihtiva eden 255. ve 256. ayetleri yazılmıştır. Kubbe pandantiflerinde ise; "Allah", "Muhammed", "Ebubekir", "Ömer", "Osman", "Ali", "Hasan", "Hüseyin" isimleri okunur. Kubbe, kalem işleri ile süslüdür. Türbenin içinde yer alan abanozdan yapılmış ve fildişi kakmalı iki dolabın ahşap kapakları, devrin en güzel ahşap işçiliğinin örneklerindedir. Türbede; Kanunî Sultan Süleyman Han'a, Sultan II. Süleyman'a, Sultan II. Ahmed'e, Mihrimah Sultan'a,

Saliha Dilaşup Valide Sultan'a, Asiye Sultan'a ve Rabia Sultan'a ait olmak üzere toplam yedi sanduka vardır. Allah hepsine rahmet eylesin.